

LOFFLERER JOACHIM KÖNYVKÖTŐ

Az erdélyi könyvkötészet története sem olyan terület, amelynek ismeretében ne gazdagíthatnák a kutatást a kolozsvári házsongárdi temető kövei. Leginkább talán az alább ismertetendő, már eltűnt síremlék is.

Kohn és Zsakó tájolása szerint az I. osztály C. táblájának alsó felén, mégpedig annak keleti szélén, Járai unitárius plebánus sírjának szomszédságában állhatott ez a „hatalmas ormós kő”-koporsó. Belőle sok letörött, s a feliratos lapok csaknem az olvashatatlanságig be voltak növe zuzmóval.

A síremlék mindkét lapján címerpajzs volt, amelynek képe azonban — a közlők szerint — lekopott. E körülményt valóban nagyon sajnálhatjuk, mert a déli lapon bizonyosan könyvkötő-jelvény, az északin pedig liliumvirágos jelkép lehetett kifaragva.

Az itt nyugovó férfi személyére való tekintettel nem tartom önkénykedésnek a déli lap feliratát kijavított szöveggel ismételnem meg:

SVB HOC TVMVLO SEPVLTA IACENT¹ MEMBRA PRAES
TANTISSIMI VIRI DOMINI IOACHIMI LOFFLERERS COMPAC
TORIS VRBIS² CLAVDIOPOLITANAE FIDELISSIMI QVI FELICI
TER IN DOMINO OBDORMIVIT ANNO MDCXXIII DIE XIV.
MENSIS³ SEPTEMBER: AETATIS SVAE LXV;

Az északi lap feliratának másolata nagyon hibás, közlését azonban mégis megismétlem:

FELIX IN SVAE . . . HVIVS FVMVNE REQVIESCVNT
DVARUM FILIARVM FRANCISCI CHRISTIANNA LOFFLERER
IOACHIMI LOFFLERERS QVAE BEATE IN DOMINO OBIERVNT ANNO
MDCXXXIII CATHARINA MAIOR NATVS IVNII
SVAE VII MAI CARITIA MINOR NATA IX. IVLII. AETATIS SVAE.

E sorokból — a sok nyelvtani hiba miatt — csak a QVAE BEATE IN DOMINO OBIERVNT kifejezésen kívül — az apa (Franciscus Christianus

¹ Kohn és Zsakó IACET alakot közölnek. (Írásukat a házsongárdi sírkövekről ld. EM 1911.)

² A helyesbített szövegben közölt VRBIS szót elfogadhatóbbnak tartom a Kohnéktól idézett VIRIS szónál.

³ Nyelvtanilag helyesebb a Kohnéktól közölt MENSE alaknál.

Lofflerer) és a nagypapa (Joachimus Lofflerer) megnevezésének tulajdoníthatunk jelentőséget. Ezenkívül azt kell még megjegyeznem, hogy apjuk bizonyosan másodsor házasodván meg, az első házasságából származott leánykákat ezért temették a nagypapa sírjába. Az egyiknek neve Catharina, a másiké pedig a közlőktől tévesen olvasott MAI CARITIA helyett bizonyosan MARGARITA volt. Az itt nyugovók családnevét azért merem LOFFLERER-nek elfogadni, s nem Löfflerernek írni, mivel háromszori előfordulása ellenére egyetlenegy ízben sem véstek „eo” magánhangzót.

Kolozsvár név szerint ismert első könyvkötője egy 1587. február 2-án keltezett ajándékozási okiratban tanúként megnevezett Veltten Buchbinder, vagyis Könyvkötő Bálint volt.⁴ Róla a puszta nevéen kívül éppen semmi adatom nincsen. Közvetlenül utána Lofflerer Joachimot találom, aki — e sírköfeliratból következtetve — 1558 tájban születhetett, s ezért a XVI. század utolsó két évtizedében már önálló mesterként köthette azokat a könyveket, amelyek ifjabb Heltai Gáspár könyvnyomtató műhelyéből kerültek ki. Ezért az ő keze munkájának tarthatók a nyugati mintákat híven követő, leggyakrabban éremszerű képecskékkel keretelt s hasábos felosztású vaknyomásokkal díszített barna bőrkötések.

Idősebb Lofflerer hihetőleg keresett könyvkötő volt, mert hiszen fel van jegyezve róla, hogy 1617-ben Károlyi Zsuzsánna fejedelemasszony részére „Nemet könikötő Joahim” imádságos könyvecskét kötött, amiért a sáfárpolgár bíró uram hagyásából 30 pénzét fizetett.⁵ Ugyancsak ő lehetett az a Compactor is, aki Enyedi György könyvének négy példányát vörös hárttyába 1619. augusztus 3-án bekötötte.⁶

Az ide temetett Lofflerer Joachimot saját vezeték- és keresztnéve, valamint fiának Kolozsvárt szokatlan Ferenc Keresztély kettős keresztnéve után ítélve, külsőországokbeli németnek kell tartanunk. Ugyancsak németországi eredetű volt az a név szerint meg nem nevezett könyvkötőmester, akinek Joachim mester elhunytá után tizenegy évvel a nagypiaci templom harangjaival harangoztak, vagyis az unitárius egyháziak számadáskönyve szerint: „Anno 1634. 3. Augusti puls(atum est) Germano Compactori m(ajori) 2 Vicib[us] fl. 1 den. —”⁷. Ha ezek után tekintetbe vesszük azt a körülményt, hogy a mesteremberek egyik fiukat mindenkor saját iparuk folytatására és műhelyük majdani átvételére szánták, ezért nagyon hihető, hogy az 1634. augusztus 3-án elhunyt „Germanus Compactor” azonos személy Lofflerer Ferenc Keresztéllyel, aki apjának műhelyével együtt könyvkötési eljárásait és stílusát továbbra is addig tartotta életben, amíg egymást követő hónapokban két leánya, azután pedig ő maga is el nem távozott az élők sorából. Haláluk oka nagyon valószínűleg a döghalál volt.

Meggondolandó: nem lehet-e Lofflerer könyvkötőt az erdélyi unitárius műveltség körébe sorolnunk. Hiszen ebből a szempontból nem vallási hovatartozása a lényeges, hanem sokkal inkább az, hogy milyen közösség szolgálatában működött. Ebből a szemszögből nézve a dolgot, feltűnik, hogy

⁴ Lindner Gusztáv: A kolozsvári kalandos társulatok. (EM 1894: 218.)

⁵ Tóth Kálmán: Könyvnyomtató Makai Nyírő János deák. (Kelemen Lajos emlékkönyv.) (Kvár, 1957.) 593. l.

⁶ I. h. 597. l.

⁷ A kolozsvári unit. egyházközs. egyháziainak számadáskönyve. (Az eklézsia levéltárában.)

feltételezhetően unitárius nyomdával működött együtt, s a reávonatkozó bizonyos adatok kivétel nélkül az ifjú Heltai Gáspár utáni kolozsvári nyomda, Makai Nyirő, illetve Abrugyi György műhelye köréből származnak.

„Germanus Compactor” nemzetiségének külön hangsúlyozásából megállapítható, hogy Kolozsvárott rajta kívül még magyar könyvkötőnek is kellett lennie. Különben nem lett volna értelme a fenti megkülönböztetésnek.

E feltételezett magyar könyvkötőnek is sikerült nyomára akadnom. Ugyanis Beszterce város egykori számadáskönyvébe találtam feljegyezve, hogy 1652. augusztus 25-én Abrugyi Mihály kolozsvári könyvkötővel egy könyvet készítették a tanács részére. Ez a könyvkötő pedig (helyes nevén: Abrugyi György) azonos személy azzal a tipográfussal, aki a Szőrös családra szállott Heltai-nyomdát 1630-tól kezdve 1660-ig vezette.⁸ Abrugyinak különben még egynéhány más munkáját is sikerült megtalálnom.

A Lofflererek elhunytá után e városban most már csakis magyar iparosok kezébe került a könyvkötészet, s ettől kezdve 80 éven keresztül mind csupán magyar mesterek folytatták és emelték annyira művészi színvonalra, hogy az akkori Magyarországon szépségben egy város könyvkötőipara sem vehette fel vele a versenyt.

⁸ Herepei J.: Abrugyi György kolozsvári könyvkötő. (EM 1943: 481—483.)